

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

FEATURES OF THE STATE REGULATION OF ECONOMIC SECURITY IN THE MARKET FOR INSURANCE SERVICES

УДК [368:338.24](045)

Назаренко С.А.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту
та економічної безпеки
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Кулініч В.І.

студент
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

У даній роботі розглянуто особливості державного регулювання економічної безпеки ринку страхових послуг. Проаналізовано проблеми та загрози державного регулювання ринку страхових послуг. Виявлено та оброблено особливості страхування за кордоном. Проаналізовано недоліки сучасного державного регулювання. Розроблено заходи для створення ефективного механізму захисту страхових послуг з боку держави.

Ключові слова: страхові послуги, державне регулювання, економічна безпека, загрози, ринок страхових послуг, механізм захисту.

В данной работе рассмотрено особенности государственного регулирования экономической безопасности рынка страховых услуг. Проанализированы проблемы и угрозы государственного регулирования рынка страховых услуг. Обнаружено и обработано особенности страхования за рубежом. Про-

анализированы недостатки в современном государственном регулировании. Разработаны меры по созданию эффективного механизма защиты страховых услуг со стороны государства.

Ключевые слова: страховые услуги, государственное регулирование, экономическая безопасность, угрозы, рынок страховых услуг, механизм защиты.

In this paper, peculiarities of state regulation of economic security of the insurance services market are found out. The problems and threats of state regulation of the insurance services market are analysed. Features of insurance abroad are revealed and processed. Disadvantages of modern state regulation are analysed. Measures are developed to create an effective mechanism for protecting insurance services by the state.

Key words: insurance services, state regulation, economic security, threats, insurance services market, protection mechanism.

Постановка проблеми. Розвиток соціально-орієнтованої ринкової економіки в Україні вимагає докорінної зміни принципів побудови механізму господарювання, залучення нових і вдосконалення традиційних інструментів управління економікою. Одним з них стало страхування, що є найважливішою категорією громадських і виробничих відносин, і покликане захищати майнові інтереси громадян і господарюючих суб'єктів економіки ринковими методами.

Розвиток вітчизняного страхового ринку є одним з важливих завдань економічного реформування країни.

Вектор поведінки держави на страховому ринку в Україні наразі остаточно не сформувався. Одночасно спостерігається нестабільність функціонування страхового ринку, формуються системи впливу держави на даний сегмент ринку послуг. Це викликано не тільки внутрішніми факторами страхового ринку та його розвитком в Україні, але є і прямим наслідком макроекономічних процесів, які спостерігаються в трансформаційній економіці країни.

Тому дослідження економічної безпеки ринку страхових послуг вимагає розгляду особливостей впливу держави на економічну безпеку ринку страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині активно розробляються різні аспекти економічної безпеки на макро-, мезо- і мікрорівнях, у тому числі у сфері страхування. Істотний внесок у розвиток теорії економічної безпеки, у тому числі і у царині страхування, зробили такі вчені-економісти, як: Г. С. Бовсуновська, яка досліджує проблематику управління економічною безпе-

кою суб'єктів підприємництва в умовах невизначеності [1], І. Ю. Герасимова, котра працює над питаннями управління фінансовими ризиками страхових компаній з метою забезпечення економічної безпеки [2], Л. В. Гнилицька, яка вивчає сучасний досвід формування системи забезпечення економічної безпеки в страхових компаніях України [3], О. Й. Жабинець опікується проблемою забезпечення кадрової безпеки в системі фінансово-економічної безпеки страхових компаній [4], О. В. Козьменко розкриває спроби вирішення проблеми державного регулювання страхової діяльності в Україні [5], В. М. Кудак пропонує використовувати технологію SWOT-аналізу у якості інструменту забезпечення економічної безпеки страхових компаній [6], Я. Ф. Медвідь конкретизує особливості державного регулювання і нагляду за страховою діяльністю в Україні [7], А. Л. Самойловський, який уточнює аспекти державного регулювання страхової діяльності як складової державного регулювання економіки країни [8], О. Філонюк визначає засади державного регулювання ринку страхових послуг із застосуванням міжнародних стандартів IAIS [9], С. А. Назаренко, В. М. Фурман та Н. В. Зачосова, які розкривають особливості управління економічною безпекою сучасних страхових компаній як одного із видів фінансових установ [10], І. Б. Черкаський, що котрий досліджує питання управління ризиками діяльності страхових компаній у контексті економічної безпеки [11] та багато інших. Однак, наукових праць, які б розкривали проблемні аспекти державного регулювання економічної безпеки саме ринку страхових послуг, а не окремих учасників системи страхових

відносин, тобто демонстрували б проблему забезпечення економічної безпеки окремих сегментів фінансової системи на макрорівні, на разі у фахових виданнях публікується обмежена кількість.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у виявленні сучасних особливостей державного регулювання економічної безпеки ринку страхових послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині страховий бізнес виконує важливу соціальну місію – страхування ризиків, які пов'язані із життєдіяльністю людини. Разом із тим – це один із видів економічної діяльності і йому властиві економічні закони, а також специфічні для страхування підприємницькі ризики. Страхові компанії як суб'єкти ринку, орієнтуючись на попит на страхові послуги, водночас спрямовані на збільшення власної капіталізації через механізми максимізації прибутку і посилення конкурентоспроможності. Вітчизняний страховий бізнес розвивається в досить агресивному соціально-економічному середовищі, яке характеризується великою кількістю небезпек і загроз, що актуалізує необхідність дослідження проблематики забезпечення економічної безпеки ринку страхових послуг.

Огляд останніх наукових досліджень дає змогу дійти розуміння дефініції економічної безпеки ринку страхових послуг, як певного рівня забезпеченості страхових компаній ресурсами, достатніх для того, аби проводити повноцінне відшкодування збитків у разі настання страхового випадку, і, щоб підтримати ефективно та стабільне функціонування ринку страхових послуг.

Статистичні дослідження демонструють, що не зважаючи на збільшення кількості ризикових ситуацій, українці не збираються перекладати відповідальність за можливі збитки на страхову компанію. Це пояснюється зниженням рівня довіри до страховиків споживачів фінансових послуг.

Наразі основними загрозами економічній безпеці страхових компаній та ринку страхування загалом є:

- 1) низький рівень доходів населення;
- 2) висока вартість страхових послуг;
- 3) недовіра до страхування як фінансової послуги, в тому числі і сумніви у надійності страхових компаній.

Підвищити рівень довіри споживачів фінансових послуг до страхування можна шляхом активного втручання держави у процес забезпечення економічної безпеки страхових компаній через механізм державного регулювання страхового ринку.

Напрямами регулювання Нацкомфінпослуг страхового ринку та його економічної безпеки є:

- 1) формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання у сфері ринків страхових послуг;

- 2) розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків страхових послуг та вирішення системних питань їх функціонування;

- 3) здійснення в межах своїх повноважень державного регулювання та нагляду за наданням страхових послуг і дотриманням законодавства у відповідній сфері;

- 4) захист прав споживачів страхових послуг шляхом застосування у межах своїх повноважень заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства на ринку страхових послуг;

- 5) узагальнення практики застосування законодавства України з питань страхових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення;

- 6) розроблення і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції;

- 7) координація діяльності з іншими державними органами, у тому числі і щодо регулювання ринку страхових послуг та діяльності його учасників;

- 8) запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків страхових послуг [12].

На жаль, нині роль держави в системі регулювання страхового ринку зводиться тільки до законодавчої та контрольної функцій. Безпосередня фінансова присутність держави в капіталі українських страхових організацій зведена до мінімуму.

Ефективний розвиток страхового ринку призведе до зменшення навантаження на соціальний бюджет країни в цілому. У зв'язку з цим, роль держави на ринку страхування має важливе значення. З огляду на кризові умови розвитку економіки, роль держави у процесі забезпечення фінансової безпеки різних елементів фінансової системи зростає, адже страховий ринок вимагає нових методів і підходів дослідження і розвитку.

Розглянемо європейський досвід регулювання економічної безпеки ринків страхових послуг.

Країни Європейського союзу володіють власними системами регулювання страхування, працюючи на умовах координації на рівні директив в ЄС. Мета прийняття директив полягає у відкритті страхового ринку в межах спільноти і ліквідації бар'єрів в торгівлі страховими послугами між країнами ЄС, що, однак, не означає введення однорідної регулюючої системи. Більш того, є істотні відмінності у механізмах регулювання і нагляду (Англія – ліберальна система, спирається на саморегулювання, контролюється у випадках наявності скарг, звернень; Німеччина – консервативна система: максимально законодавчого регулювання, плановий характер перевірок, тощо). Головний принцип полягає у дозволі страховикам інших країн-учасниць діяти на ринках на тих же умовах, що і у своїй країні. Для досягнення поставленої мети співдружність визнала за необхідне включити до законів всіх держав ряд основних

положень. Безліч директив встановлює юридично обов'язкові рамки ЄС стандартів, що уводяться паралельно до національного законодавства.

Країни Європейського союзу зберігають свою самостійність у питаннях законодавства і регулювання страхової справи. У всіх країнах відбувається обов'язкове ліцензування страховиків, здійснюється суворий нагляд щодо забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності, транспарентності звітності, тощо.

Таким чином, страховий ринок кожної з країн Європи є складовою частиною міжнародного страхового ринку. У той же час страхування, демонструючи значне розмаїття форм і видів у різних країнах, пристосовується до соціальних і економічних умов життя населення. Найкращих результатів у секторі страхових послуг досягли в США, Франції, Англії, Італії, Німеччині та Швейцарії [13]. Отже, досвід даних країн обов'язково потрібно використати на ринку страхових послуг України.

Загрози внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування страхових компаній продукуються нерозвиненістю законодавчої бази, що перешкоджає розвитку страхової індустрії, покликаної якісно і ефективно виконувати місію стабілізатора соціально-економічного розвитку країни, бути джерелом інвестування вільних страхових активів в економіку, придбання страховою індустрією конкурентних якостей світового рівня.

Тому актуальним завданням держави, громадянського суспільства і бізнесу є розробка стратегій забезпечення економічної безпеки в системі страхування. Це завдання тим більше актуальне в сучасних умовах, коли економічна злочинність, використовуючи передові інформаційно-комунікаційні технології і набуваючи транскордонного характеру, важко виявляється, а страховий ринок для неї є найбільш привабливим сектором фінансової системи.

Система страхування, будучи сполучною ланкою ринкових відносин в частині забезпечення фінансового захисту суб'єктів економіки, має великий вплив як на економічні процеси в країні, так і на життєдіяльність суспільства загалом. Страхова індустрія в усіх розвинених країнах належить до числа найбільш регульованих, а також підлягає контролю як з боку органів державної влади, уповноважених на здійснення державного фінансового контролю, так і з боку недержавних організацій і громадськості, які здійснюють незалежний фінансовий контроль на комерційній основі.

Завдання розробки ефективних стратегій забезпечення економічної безпеки в системі страхування особливо актуальні в сучасній Україні через ряд специфічних для нашої країни причин. Основна причина – відсутність досвіду України в ринкових відносинах і в характері взаємодії держави і ринку. Інша вагома причина – значний

рівень корупції. Третя причина – тривале зволікання з проведенням структурних реформ, необхідних для побудови соціально-економічної системи сучасного типу, відкритої, демократичної, налаштованої на інноваційний розвиток. Згадані причини створюють передумови і умови для нестійкості і криміналізації українського ринку взагалі і ринку страхових послуг, зокрема.

Існуючий рівень державного регулювання страхового сектору економіки України поки що не можна назвати ефективним, тому вважаємо за потрібне навести пропозиції щодо удосконалення методики державного регулювання страхового ринку. Система державного регулювання поточної діяльності страховиків спрямована в першу чергу на забезпечення їх фінансової стійкості (рис. 1).

Рис. 1. Необхідні заходи для створення ефективного механізму захисту страхових послуг з боку держави та адміністративних органів України [14]

Особливості державного регулювання економічної безпеки ринку страхових послуг в Україні полягають у наступному:

- 1) аналіз стану і тенденцій розвитку ринків страхових послуг;
- 2) розробка пропозицій щодо формування державної політики у сфері страхових послуг;
- 3) надання висновків про віднесення операцій до певного виду страхових послуг;
- 4) визначення вимог до документів, що подаються для реєстрації Нацкомфінпослуг фізичними та юридичними особами;
- 5) встановлення форм витягу про виключення юридичної особи з Державного реєстру страхових установ;
- 6) видання страховим установам відповідно до законів з питань регулювання окремих ринків страхових послуг відповідні дозволи, а також ліцензії на провадження діяльності з надання страхових послуг;
- 7) затвердження умов упровадження діяльності з надання страхових послуг, для яких необ-

хідно отримання відповідних ліцензій чи дозволів, та порядок здійснення контролю за дотриманням зазначених умов;

8) здійснення сертифікації осіб на право здійснення тимчасової адміністрації страхової установи;

9) встановлення у визначених законом випадках кваліфікаційних вимог до осіб, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг та ін. [12].

Висновки з проведеного дослідження. Система страхування, будучи сполучною ланкою ринкових відносин у частині забезпечення фінансового захисту суб'єктів економіки, здійснює значний вплив як на економічні процеси в країні, так і на життєдіяльність суспільства загалом.

Нині на страховому ринку України домінують такі тенденції: скорочуються обсяги премії зі страхування життя, наближаються до рівня реального страхування, вільного від зарплатних схем; поступальний розвиток добровільних видів страхування інших, ніж страхування життя; зростання обсягу премій щодо обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності пропорційно темпам зростання продажів автомобілів; чітка кореляційна залежність між обсягом страхових внесків щодо органу місцевого самоврядування і зростанням обсягу коштів, що виділяються бюджетами різних рівнів на реалізацію програм охорони здоров'я.

В Україні регулювання страхового ринку обумовлено незначним проміжком часу та недосконалою законодавчою базою для ефективної роботи. Недостатній розвиток вітчизняного ринку страхування також не дозволяє здійснювати саморегулювання на ньому з боку суб'єктів страхових відносин.

Тому, на сучасному етапі розвитку державного регулювання економічної безпеки вітчизняного ринку страхових послуг повинні відбуватися зміни щодо модернізації політики з боку держави на страхові установи.

Підтримка вітчизняних страховиків і визначення великих гравців на ринку страхових послуг є важливими, оскільки їх стійкий стан – обов'язкове забезпечення національної безпеки, тому це має бути важливим пунктом Державної програми розвитку страхування, а її розробку необхідно прискорити, зважаючи на те, у яких економіко-політичних обставинах опинилася Україна. Це дозволить домогтися єдності всіх страховиків, а також органів контролю на рівні країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бовсуновська Г. С. Управління економічною безпекою суб'єктів підприємництва в умовах невизначеності (на прикладі страхових компаній) / Г. С. Бовсуновська // *Бізнес Інформ*. – 2017. – № 6. – С. 186–191.
2. Герасимова І. Ю. Управління фінансовими ризиками страхових компаній з метою забезпечення

економічної безпеки / І. Ю. Герасимова // *Економічний простір*. – 2016. – № 115. – С. 112–125.

3. Гнилицька Л. В. Сучасний досвід формування системи забезпечення економічної безпеки в страхових компаніях України / Л. В. Гнилицька, А. В. Савельєва // *Фінанси, облік і аудит*. – 2015. – Вип. 1. – С. 186–197.

4. Жабинець О. Й. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки страхових компаній / О. Й. Жабинець // *Бізнес Інформ*. – 2015. – № 5. – С. 269–274.

5. Козьменко О. В. Проблеми державного регулювання страхової діяльності в Україні / О. В. Козьменко // *Економіка та підприємництво*. – 2009. – № 22. – С. 191–205.

6. Кудак В. М. SWOT-аналіз, як інструмент забезпечення економічної безпеки страхових компаній / В. М. Кудак // *Вчені записки університету «КРОК»*. Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 35. – С. 122–128.

7. Медвідь Я. Ф. Особливості державного регулювання і нагляду за страховою діяльністю в Україні / Я. Ф. Медвідь // *Наше право*. – 2013. – № 13. – С. 149–152.

8. Самойловський А. Л. Державне регулювання страхової діяльності як складова державного регулювання економіки країни / А. Л. Самойловський // *Фінансова консультація*. – 2010. – № 49. – С. 15–19.

9. Філонюк О. Державне регулювання ринку страхових послуг із застосуванням міжнародних стандартів IAIS / О. Філонюк // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Економіка)* – 2008. – № 104. – С. 11–14.

10. Фурман В. М. Особливості управління економічною безпекою сучасних страхових компаній як одного із видів фінансових установ / В. М. Фурман, Н. В. Зачосова // *Агросвіт*. – 2015. – № 15. – С. 20–25.

11. Черкаський І. Б. Управління ризиками діяльності страхових компаній в контексті економічної безпеки / І. Б. Черкаський, Л. М. Ремньова, Л. Д. Лебединська // *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління*. Серія 1: Економіка. – 2013. – Вип. 4. – С. 16–23.

12. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] / Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік – Режим доступу: https://nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf

13. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] / Положення про Нацкомфінпослуг – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/polozhennya-pro-nackomfinposlug.html>

14. Матвійчук Л. О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки страхових компаній / Л. О. Матвійчук // *Вісник Одеського національного університету (Економіка)* – 2013. – Т. 18. – Вип. 2(1). – С. 30–32.

REFERENCES:

1. Bovsunovskaya G. S. Management of economic security of business entities in conditions of uncertainty (on the example of insurance companies) / G. S. Bovsunovska // *Business Inform*. – 2017. – No. 6. – P. 186–191.

2. Gerasimova I. Yu. Management of financial risks of insurance companies in order to ensure economic security / I. Yu. Gerasimova // *Economical space*. – 2016. – No. 115. – P. 112–125.
3. Gnulitska L. V. Modern experience of forming the system of providing economic security in insurance companies of Ukraine / L. V. Gnulitska, A. V. Saveliev // *Finance, accounting and auditing*. – 2015. – Vip. 1. – P. 186–197.
4. Zhabinets O. Y. Personnel security in the system of financial and economic safety of insurance companies / O. Y. Zhabinets // *Business Inform*. – 2015. – No. 5. – S. 269–274.
5. Kozmenko O. V. Problems of State Regulation of Insurance Activities in Ukraine / O. V. Kozmenko // *Economy and Entrepreneurship*. – 2009. – No. 22. – P. 191–205.
6. Kudak V. M. SWOT-analysis, as a tool for providing economic safety of insurance companies / V. M. Kudak // *Scientific notes of the university «KPOK»*. Series: Economics. – 2014. – Vip. 35. – P. 122–128.
7. Medvid Y. F. Features of State Regulation and Supervision of Insurance Activities in Ukraine / Y. F. Medvid // *Our right*. – 2013. – No. 13. – P. 149–152.
8. Samoilovsky A. L. State regulation of insurance activity as a component of state regulation of the country's economy / A. L. Samoilovsky // *Financial consultation*. – 2010. – No. 49. – P. 15–19.
9. Filonyuk O. State regulation of the insurance services market with the application of international standards IAIS / O. Filonyuk // *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv (Economy)* – 2008. – No. 104. – P. 11–14.
10. Furman V. M. Features of management of economic security of modern insurance companies as one of the types of financial institutions / V. M. Furman, N. V. Zachosova // *Agrosvit*. – 2015. – No. 15. – P. 20–25.
11. Cherkassy I. B. Risk Management of Insurance Companies in the Context of Economic Security / I. B. Cherkassy, L. M. Remnyova, L. D. Lebedinska // *Scientific Bulletin of the Chernihiv State Institute of Economics and Management*. Series 1: Economics. – 2013. – Issue 4. – P. 16–23.
12. National Commission for the regulation of state regulation of financial services markets [Electronic resource] / Summary of activities of insurance companies for 2016 – Mode of access: https://nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf
13. National Commission for the regulation of state regulation of financial services markets [Electronic resource] / Regulations on the National Financial Services Commission – Access Mode: <https://nfp.gov.ua/content/polozhennya-pro-nackomfinposlug.html>
14. Matviychuk L. O. Conceptual aspects of financial safety of insurance companies / L. O. Matviychuk // *Bulletin of the Odessa National University (Economics)* – 2013. – Vol. 18. – Issue. 2(1). – P. 30–32.

Nazarenko S.A.Doctor of Economic Sciences, Professor
Head of Department of Management and Economic Security,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy**Kulinich V.I.**Graduate Student,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

FEATURES OF THE STATE REGULATION OF ECONOMIC SECURITY IN THE MARKET FOR INSURANCE SERVICES

Today, the insurance business carries out an important social mission – insurance of risks related to human life. At the same time, it is one of the types of economic activity, and it is characterized by economic laws, as well as business-specific risks for insurance. Insurance companies as market players, focus on the demand for insurance services, at the same time, are aimed at increasing their own capitalization through the mechanisms of maximizing profits and strengthening competitiveness. The domestic insurance business is developing in a rather aggressive socio-economic environment, which is characterized by a large number of hazards and threats, which actualizes the need to study the issues of ensuring the economic security of the insurance market.

Unfortunately, now the role of the state in the insurance market regulation system is limited to legislative and control functions. The direct financial presence of the state in the capital of Ukrainian insurance companies is minimized.

Effective development of the insurance market will reduce the burden on the social budget of the country as a whole. In this regard, the role of the state in the insurance market is important. Given the crisis conditions of economic development, the role of the state in the process of ensuring the financial security of various elements of the financial system is growing, because the insurance market requires new methods and approaches to research and development.

The threats to the internal and external environment of the operation of insurance companies are generated by the underdevelopment of the legal framework that impedes the development of the insurance industry, which is called to efficiently and effectively carry out the mission of the stabilizer of socio-economic development of the country, to be the source of investment of free insurance assets in the economy, acquisition of the world-class competitive qualities by the insurance industry.

Therefore, relevant tasks of the state, civil society and business are the development of strategies for ensuring economic security in the insurance system. This task is all the more relevant in modern conditions, when economic crime, using advanced information and communication technologies and acquiring a transboundary character, is hard to find, and the insurance market for it is the most attractive sector of the financial system.

Consequently, at the current stage of development of state regulation of economic security of the domestic insurance market, changes should be made regarding the modernization of policies by the state on insurance institutions.